

BAUDŽIAMŪJŲ ĮSTATYMŲ PRIEŠ NETEISĖTAS PAJAMAS IR KORUPCIJĄ LEIDYBA: TARP GERŲ SIEKIŲ IR LEGITIMUMO

Oleg Fedosiuk

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584
Elektroninis paštas o.fedosiukas@lat.lt

Pateikta 2012 m. gegužės 15 d., parengta spausdinti 2012 m. liepos 16 d.

Jeigu parlamentas turi lemiamą žodį nustatant, kas yra teisė, – jeigu joje nėra nieko daugiau – kam tada reikalingos teisės studijos universitetuose?

(Nils Christie)¹

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjami naujų baudžiamųjų įstatymų, skirtų kovai su neteisėtomis pajamomis ir korupcija, klausimai. Pateikiama bendrųjų teisinių reikalavimų, keliamų baudžiamųjų įstatymų leidybai, apžvalga, pabrėžiamas būtinumas paisyti konstitucinių teisėkūros ribojimų šioje teisės šakoje, išpėjama dėl neproporcingos baudžiamosios represijos keliamo pavojaus žmogaus teisėms. Autorius dėmesį sutelkia ties tokiomis baudžiamosios teisės naujovėmis kaip neteisėto praturtėjimo ir neturtinio kyšininkavimo kriminalizavimas, išplėstinio turto konfiskavimo modelio įtvirtinimas, baudžiamosios atsakomybės sugriežtinimas už kai kurias korupcinio pobūdžio veikas. Minėti įstatymų leidybos pavyzdžiai anali-

1 Christie, N. Crime Control as Drama. *Journal of Law and Society*. Cardiff University. 1986, 13(1): 8.

zuojami kritiškai, vertinant juos racionalumo, atitikties baudžiamosios teisės principams ir juridinės technikos požiūriu.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamosios teisės principai, baudžiamųjų įstatymų legitimumas, neteisėtas praturtėjimas, išplėstinis turto konfiskavimas, kyšininkavimas, piktnaudžiavimas.

Įvadas

Pastaraisiais metais viešojoje erdvėje plačiai nuskambėjo naujų baudžiamųjų įstatymų, skirtų kovai su neteisėtomis pajamomis ir korupcija, priėmimas. Neminint kai kurių normų techninių keitimų ir apsiribojant principiniais dalykais, paminėtini šie nauji įstatymai: 2010 m. gruodžio 2 d. įstatymas, kriminalizavęs neteisėtą praturtėjimą (BK 189¹ str.) ir įtvirtinęs išplėstinio turto konfiskavimo modelį (BK 72³ str.); 2011 m. birželio 21 d. įstatymas, sugriežtinęs atsakomybę už korupcinio pobūdžio veikas bei priskyres sunkių nusikaltimų kategorijai BK 225 straipsnio 2 dalyje numatytą kyšininkavimą bei BK 228 straipsnio 2 dalyje numatytą piktnaudžiavimą, taip pat įtvirtinęs nuostatą, kad kyšiu gali būti ne tik turtinė, bet ir asmeninė nauda (BK 230 str. 4 d.). Iš įstatymo projektus lydinčių raštų ir politinės diskusijos matyti, kad į šiuos įstatymus dedamos didelės viltys norint pasiekti lemiamą lūžį kovoje su neteisėtomis pajamomis ir korupcija. Kartais iš viešų kalbų galima suprasti, kad įstatymų leidžiamoji valdžia savo darbą padarė, taigi dabar teisėsaugos institucijoms „atrištos“ rankos efektyviai naudoti naujus teisinius instrumentus traukiant atsakomybėn ne tik nesąžiningus valstybės tarnautojus, bet ir visus ne pagal pajamas gyvenančius asmenis. Nekeliant abejonių dėl būtinumo kovoti su minėtais blogiais šio straipsnio tikslas yra panagrinėti įvykusią reformą baudžiamosios teisės principų požiūriu ir įvertinti šių įstatymų teisinį veiksmingumą.

1. Bendrieji reikalavimai baudžiamųjų įstatymų leidybai

Baudžiamoji teisė, kaip ir bet kuri kita teisės šaka, pagrįsta tam tikromis pamatinėmis idėjomis (principais), kurios kartu reiškia ir konstitucinius įstatymų leidybos ribojimus šioje teisės šakoje. Įstatymų leidyba, nepaisanti šių ribojimų, labai lengvai virsta savivale ir stumia valstybę į žmogaus teisių pažeidimų kelią. Taigi baudžiamųjų įstatymų leidyboje pirmiausia turi būti užtikrinta atitiktis Konstitucijai ir joje įtvirtintiems bendriesiems teisės principams (teisinės valstybės, humanizmo, teisingumo, lygiateisiškumo, proporcingumo, protingumo ir kt.)², taip pat specifinėms, tik šiai teisės šakai būdingoms (specialioms) nuostatoms. Specialiųjų baudžiamosios teisės principų sistemoje informatyviausi ir svarbiausieji yra legalumo (lot. *nullum crimen, nulla poena*

2 Abramavičius, A.; Jarašiūnas, E. Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*. 2004, 53: 7–25; Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 41–43.

sine lege) ir kaltės (lot. *nullum crimen, nulla poena sine culpa*) principai. Pirmasis principas reikalauja, kad kiekvienas nusikalstamas poelgis būtų tiksliai apibrėžtas ir uždraustas baudžiamuoju įstatymu ir kad būtų baudžiama tik taip, kaip nustatyta įstatymu; antrasis – neleidžia pripažinti nusikalstamu ir baudžiamu poelgio, kuris padarytas be subjektyviosios asmens kaltės arba, kaip dar sakoma, kalto proto (lot. *mens rea*). Tarp specialiųjų baudžiamosios teisės principų taip pat paminėtini asmens teisinę padėtį sunkinančių įstatymų grįžtamosios galios nebuvimo (lot. *lex retro non agit*), dvigubo baudimo už tą pačią nusikalstamą veiką negalimumo (lot. *non bis in idem*), atsakomybės diferencijavimo, bausmės individualizavimo nuostatos (dėl išsamaus principų sąrašo vienodos nuomonės nėra).

Paisant bendrųjų ir specialiųjų teisės principų baudžiamųjų įstatymų leidyboje nustatomas vienodas matas pripažįstant asmenis nusikaltusiais ir juos baudžiant, užkertamas kelias valstybės savivalei baudžiamuojoje justicijoje ir užtikrinama žmogaus teisių apsauga. Labai svarbu paisyti ir kriminologijos mokslo įspėjimų dėl perteklinės baudžiamųjų įstatymų leidybos žalingumo visuomenei. Baudžiamieji įstatymai yra neefektyvus visuomenės problemų sprendimų būdas, veikiantis ne nusikalstamos veikos priežastis, bet jos padarinius, be to, brangiai kainuojantis bei turintis stiprų neigiamą šalutinį poveikį³. Čia paminėtina ne tik ekonominės išlaidos kriminalinės justicijos tarnyboms, penitencinėms įstaigoms, atlikusių bausmę asmenų reabilitacijai ir pan., bet ir visuomenės moralinis nuostolis, kuris reiškiasi kaip invazija į žmogaus teisių ir laisvių sritį; nuteistų, reiškia, neigiamai paženklintų bei nelojalių valstybei asmenų sluoksnio susidarymas; visuomenės kriminalizavimas per buvusių kalinių subkultūrą; visuomenės įpratimas, kad daug aplinkinių nuteisiama ir t. t. Todėl teisine ir kriminologine aksioma tapo nuostata, kad baudžiamoji teisė pagal savo paskirtį yra kraštutinė priemonė (lot. *ultima ratio*), subsidiariai ir selektyviai ginanti visuomenę nuo pavojingiausių teisinės tvarkos pažeidimų; jos turi būti imamasi tik tada, kai tai neišvengiama, t. y. neįmanoma kitomis teisinėmis ir socialinėmis priemonėmis apginti pažeidžiamų teisinių gėrių⁴. Todėl baudžiamųjų įstatymų leidyboje visad reikia turėti galvoje, kad legitimus kriminalizavimo aktas turi būti pagrįstas tiek vertinamo elgesio pavojingumu ir ginamo teisinio gėrio svarba, tiek ir baudžiamosios atsakomybės būtinumu, efektyvumu ir ekonominiu tikslingumu. Tai turi būti ne kurios nors institucijos poreikis, bet kriminologiškai pagrįsta baudžiamosios teisės normos konstrukcija⁵. Šalia *ultima ratio* principo šiuolaikinėje

3 Justickis, V. *Kriminologija. I dalis*. Vilnius, 2001, p. 121–122.

4 Schünemann, B. The System of Criminal Wrongs: The Concept of Legal Goods and Victim-based Jurisprudence as a Bridge between the General and Special Parts of the Criminal Code. *Buffalo Criminal Law Review*. 2004, 7: 556–562; Dubber, M. D. Theories of Crime and Punishment in German Criminal Law. *The American Journal of Comparative Law*. 2005, 53(3): 692; Jareborg, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal Of Criminal Law*. 2004, 2: 521–534; Minkkinen, P. „If Taken in Earnest“: Criminal Law Doctrine and the Last Resort. *The Howard Journal*. 2006, 45(5): 521–536; Abramavičius, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius, 1996, p. 16; Abramavičius, A.; Mickevičius, D.; Švedas, G. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamuojoje teisėje*. Vilnius, 2005, p. 28; Baranskaitė, A.; Prapiestis J., *supra* note 2, p. 43.

5 Pavilionis, V. Baudžiamosios politikos pagrindai. *Justitia*. 1996, 3: 22.

baudžiamosios teisės teorijoje išskiriama ir *represijos ekonomiškumo* nuostata⁶. Ši idėja reiškia, kad valstybės reakcija į nusikalstamas veikas grįstina minimalaus pakankamumo principu, o laisvės atėmimo bausmė traktuotina kaip kraštutinė priemonė, kai kitos bausmės būtų aiškiai neadekvačios padaryto nusikaltimo aplinkybėms ir sunkumui. Tai ne kartą pabrėžta ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijose valstybėms narėms⁷.

Pažymėtina, kad visos šios idėjos pakankamai plačiai atskleistos Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje, kurioje nuolat pabrėžiamas būtinumas laikytis teisėkūroje proporcingumo ir kitų teisės principų. Šiame kontekste paminėtini šie Lietuvos Konstitucinio Teismo teiginiai: „*Nustatant teisinius apribojimus bei atsakomybę už teisės pažeidimus, privalu paisyti protingumo reikalavimo, taip pat proporcingumo principo, pagal kurį nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams (tarp tikslų ir priemonių turi būti pusiausvyra), jos neturi varžyti asmens teisių labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti*> (2000 m. gruodžio 6 d., 2001 m. spalio 2 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. kovo 2 d. ir kiti nutarimai); „*pagal Konstituciją įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nusikalstamomis gali įvardyti tik tas veikas, kurios yra iš tikrųjų pavojingos ir kuriomis iš tikrųjų daroma didelė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams arba dėl šių veikų kyla grėsmė, kad tokia žala bus padaryta*“ (2003 m. birželio 10 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai); „*nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šturkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės*“ (2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas); „*įtvirtintos bausmės neturi būti griežtesnės negu reikia, jog padaręs nusikaltimą asmuo pasitaisytų, t. y. ateityje nebusikalstų*“ (1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas), „*už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai*“ (2009 m. birželio 8 d. nutarimas); „*Veikų kriminalizavimo procesas siejamas su visuomenėje vykstančiais socialiniais reiškiniais, tačiau kriminalizuojant veikas ne visada yra įvertinamos kitų teisės šakų realios galimybės sureguliuoti ir apsaugoti tam tikrus visuomeninius santykius. Lyginamojoje baudžiamojoje teisėje yra pavyzdžių, kai veikų kriminalizavimu ir ypač bausmių už neteisėtas veikas sugriežtinimu iš esmės yra siekiama įbauginti potencialų nusikaltėlį, kad jis nedarytų nusikaltimo. Tačiau tokiomis priemonėmis šis tikslas ne visada yra pasiekiamas. Kad veika būtų pripažinta nusikaltimu, reikia įvertinti visus su jos padarymu susijusius aspektus. Siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis,*

6 Švedas, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2006, p. 117.

7 Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 29 d. rekomendacija Nr. R(92)17 dėl nuoseklumo skiriančioms bausmėms. Priedas, punktas B 5a; Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacija Nr. R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo bei kalinių skaičiaus augimo. Priedas, punktas 1.1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-25]. <<https://wcd.coe.int>>.

civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)“ (1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai).

Visų šių legitimumo reikalavimų įgyvendinimą įmanoma pasiekti naudojant tinkamą juridinę techniką, nepaliekiančią neaiškumų įstatymų taikytojui dėl to, koks elgesys uždraustas ir baudžiamas kaip nusikalstama veika, ir kad šis elgesys iš tiesų siekia būtino kriminalizacijai pavojingumo laipsnio. Žinoma, pasinaudojant teismams suteiktomis precedentinės teisės galimybėmis⁸ įmanoma pašalinti tam tikrus norminius neaiškumus, tačiau praktinės interpretacijos galimybių nereikia pervertinti. Juk precedentas, kaip teisės šaltinis, negali pakeisti įstatymo – jis su juo *koegzistuoja, jį papildo, materializuoja*⁹. Teismų praktika neturi konkuruoti su įstatymu, nes tuomet kiltų teismų savi-valės ir priimamų sprendimų nepavaldumo įstatymui pavojus¹⁰. Svarbu pabrėžti, kad baudžiamosios teisėkūros kokybė suponuoja ir tai, kad jos siekiamybės identifikuotinos ne vien pagal valdančios politinės partijos deklaruojamus tikslus, tačiau atsižvelgiant į ilgalaikius visuomenės poreikius bei istorinį tęstinumą¹¹. Toks požiūris į baudžiamųjų įstatymų leidybą užtikrintų ir santykinį jų stabilumą, kuris tiesiog būtinas įgyvendinant šios teisės šakos prevencinę funkciją, taip pat užtikrinant teismų precedentais grindžiamos jurisprudencijos funkcionavimą.

Deja, realybė yra tokia, kad įstatymų leidyboje dažnai tik apsimetama, kad šių postulatų paisoma, o iš tikrųjų vyrauja tendencija naudoti baudžiamąją teisę ne kaip paskutinę, bet pirmą priemonę (lot. *sola ratio*), reaguojant baudžiamaisiais įstatymais vos ne į kiekvieną iškilusią socialinę negerovę, arba tiesiog įtvirtinant tam tikrus valdančiosios daugumos politinius prioritetus. Garsus Vokietijos profesorius Wolfgangas Naucke tokią baudžiamųjų įstatymų leidybą pavadino *instrumentine*. Jos skiriamieji bruožai, anot profesoriaus, yra: priklausomumas nuo politinio klimato, daugybė priimamų aktų, tikslinis instrumentinis pobūdis, orientacija į bendrąją prevenciją, netikslis ir neaiški teisinė kalba, didelė erdvė interpretacijoms, kurios perkeliamos teismams ir kurių jau nebeįmanoma atskirti nuo analogijos¹². Nuo savęs pridurčiau dar vieną bruožą – iliuziją, kad baudžiamųjų įstatymų leidyba nereikalauja papildomo finansavimo, kuris paprastai būtinas sprendžiant iškilusią problemą kitomis teisinėmis ar administracinėmis priemonėmis. Šiame straipsnyje nagrinėjamos normos kaip tik ir yra tokios instrumentinės baudžiamosios teisės pavyzdžiai.

8 Teismų precedentais grindžiamos baudžiamosios justicijos pagrindai atskleisti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime, išplėtoti 2007 m. spalio 24 d. nutarime.

9 Kūris, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*. 2009, 2(116): 139, 142.

10 Pikelis, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 85–86.

11 *Ibid.*, p. 82.

12 Naucke, W. Interpretation and Analogy in Criminal Law. *Brigham Young University Law Review*. 1986, p. 545–547.

2. Neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ str.) kriminalizavimas: ar teisės taikytojui viskas aišku?

Jau minėta, kad 2010 m. gruodžio 2 d. įstatymu BK papildytas visiškai nauja norma, kriminalizuojančia neteisėtą praturtėjimą. Šio nusikaltimo turinį sudaro turto, kuris negali būti pagrįstas teisėtomis pajamomis, turėjimas. Iš esmės tai reiškia, kad legalių pajamų nepakankamumas ir asmens nesugebėjimas paaiškinti praturtėjimo šaltinio lemia išvadą, kad turtas įgytas iš neišaiškintos nusikalstamos veiklos. Tokios teisinės priemonės įtvirtinimas argumentuojamas bendrosios ir specialiosios prevencijos tikslais, siekiu mažinti nusikalstamų veikų pelningumą ir patrauklumą, atimti iš pavienių asmenų ir ypač nusikalstamų organizacijų galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas¹³. Iš pirmo žvilgsnio toks baudžiamojo draudimo suformulavimas iš tikrųjų atrodo kaip labai paprasta ir efektyvi teisinė priemonė, nereikalaujanti didelių pastangų ją inkriminuoti. Juk kas gali būti paprasčiau: pareikalauti įtariamojo pateikti duomenis apie pajamas, iš kurių būtų matyti, kad esamas turtas iš tiesų galėjo būti įgytas iš šių pajamų. O jeigu asmuo nesugeba pagrįsti turto legaliomis pajamomis – patraukti jį baudžiamajon atsakomybėn konfiskuojant neproporcingą pajamoms turtą. Kita vertus, retos šalies įstatymų leidėjas leidžia sau prabangą turėti tokį baudžiamąjį įstatymą.

Pažymėtina, kad teisinis pagrindas, kuriuo grindžiamas šios prieš korupciją ir neteisėtas pajamas nukreiptos priemonės legitimumas, siejamas su 2003 m. gruodžio 10 d. Meridoje (Meksika) pasirašyta Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją¹⁴. Šios konvencijos 20 straipsnis nustato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, laikydama savo konstitucijos ir pagrindinių savo teisinės sistemos principų, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal pagrindinius jos nacionalinės teisės principus baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas tyčinis neteisėtas praturtėjimas, tai yra žymus valstybės pareigūno turto padidėjimas, kurio jis negali pagrįsti savo teisėtomis pajamomis. Taigi konvencija iškelia tik savotišką rekomendaciją šalims narėms svarstyti šį klausimą, be to, apsiriboja valstybės pareigūnų žymaus praturtėjimo atvejais. Toks atsargumas lengvai paaiškinamas, nes pati idėja kertasi su esminiu procesiniu principu – nekaltumo prezumpcijos, todėl jos įgyvendinimas turi būti itin apgalvotas. Nereikia įrodinėti, kad nekaltumo prezumpcijos principas yra pamatinis tiek tarptautinės žmogaus teisių apsaugos, tiek nacionalinių konstitucijų požiūriu, todėl, netinkamai įgyvendinus Konvencijos prieš korupciją rekomendaciją, ateityje galima laukti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) atkirčio su visais iš to išplaukiančiais turiniais ir moraliniais nuostoliais. Nekaltumo prezumpcijos principas, be kita ko, reikalauja, kad kaltumo įrodinėjimo našta tenka kaltintojui, bet ne kaltinamajam; kad teismas savo išvadose gali remtis įrodymais, bet ne prielaidomis, o visos abejonės

13 Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2344 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72³ ir 189¹ straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 91, 94 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 168¹ straipsniu įstatymo projektų (2010 m. rugpjūčio 26 d. pateikė Lietuvos Respublikos Prezidentas) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-20]. <<http://www3.lrs.lt>>.

14 Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 136-514.

vertinamos kaltinamojo naudai. Prognozuotina, kad baudžiamosiose bylose dėl neteisėto praturtėjimo kaltinamasis tiesiog atsisakys aiškinti, iš kokių pajamų įgytas turtas, ir taip privers kaltintoją remtis prielaida, kad turtas įgytas iš nusikalstamos veiklos. Vis dėlto teismų praktikoje, matyt, bus reikalaujama, kad prokuroras įrodytų praturtėjimo neteisėtumą, bet ne kaltinamasis – praturtėjimo teisėtumą, ir vien tik kaltinamojo nesugebėjimas tai padaryti netaps pakankamu kaltumo įrodymu.

Tačiau nekaltumo prezumpcijos klausimas nėra vienintelė problema, kylanti dėl neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo. BK 189¹ straipsnis problemiška atrodo ir proporcingumo bei *ultima ratio* principų požiūriu. Pirma, Lietuvoje pasirinktas kriminalizavimo variantas gerokai peržengia Konvencijos prieš korupciją rekomendaciją, nes normos veikimas neribojamas specialiuoju subjektu – valstybės tarnautoju, kurį bent jau potencialiai galima „įtarti“ kyšininkavimu. Už neteisėtą praturtėjimą Lietuvoje gali atsakyti bet kuris privatus asmuo, nežinia kaip pralobęs. Antra, baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą pagal BK 189¹ straipsnį gali būti taikoma visiems asmenims, turintiems turto, kurio vertė didesnė negu 500 MGL (65 000 Lt). Manytina, tai labai žema riba, visiškai nerodanti netoleruotino praturtėjimo. Kiekvienas Lietuvoje gyvenantis ir turintis butą žmogus šios normos požiūriu yra „praturtėjęs“ ir galima tikrinti, ar šis „praturtėjimas“ pagrįstas. Taigi pensininkas, nenorintis aiškinti iš kokių pajamų įgijo butą ar naują automobilį, valstybės požiūriu yra įtartinas. Galima prognozuoti, kad per keletą metų nepagrįstų turtų savininkai suras „vaistą“ nuo baudžiamosios atsakomybės: pridengs savo turtinę padėtį paskolomis, įkeitimais, perkels pinigus į užsienio bankus, nepasiekiamus kontrolei, ir pan., užtat prieš tą įstatymą liks pensininkai, smulkių bendrovių direktoriai ir individualių įmonių savininkai, gyvenantys iš „minimalaus“ atlyginimo, ir kiti su korupcija nieko bendra neturintys, bet savo turtus sunkiai galintys pateisinti piliečiai. Paradoksalu, bet neteisėto praturtėjimo normą lengviausia inkriminuoti mažas pajamas turintiems žmonėms, o valdininkui, uždirbančiam palyginti daugiau nei vidutinis pilietis, pagrįsti turimą turtą daug lengviau.

Vis dėlto pajamų ir turimų turtų disproporcijos problemos efektyvesnis sprendimas glūdi ne baudžiamosioje teisėje. Pagaliau, ar valstybės interesas yra inicijuoti klampus baudžiamuosius procesus, teisti asmenis, kurių tikroji nusikalstama veikla nenustatyta, konfiskuoti jų santaupas, namus, žemes ir kitą turtą, suteikti jiems galimybes skųsti Lietuvą Europos Žmogaus Teisių Teismui su didele sėkmės tikimybe? Manytina, gerbiant *ultima ratio* principą, protingiau būtų problemą spręsti finansinėmis-mokestinėmis priemonėmis, siekiant tam tikro valstybės ir asmens kompromiso bei nustatant proporcingą turto legalizavimo mokestį.

Dar vienas priekaištas neteisėto praturtėjimo normai – dviprasmiška ir paini juridinė technika, neatitinkanti teisinio aiškumo principo ir verčianti abejoti normos veiksmingumu. Pirmiausia tai pasakytina apie subjektyviųjų požymių formulavimą. Literatūroje jau pastebėta, kad aiškūs yra tik objektyvieji šio nusikaltimo požymiai: „*Tas, kas turėjo nuosavybės teise didesnės negu 500 MGL vertės turtą*“. Tačiau kartu su formuluote: „*žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis*“ norma savo aiškumą praranda¹⁵. Manytina, įstatymo

15 Piesliakas, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamosioje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*. 2011, 18(2): 685.

rengėjai, taip formuluodami subjektyviusius požymius, siekė palengvinti kaltinimui įrodinėjimo našta, nes gintis nuo formuluotės „*turėjo ir galėjo žinoti*“ apskritai labai sudėtinga. Tačiau šį kartą šis juridinis gudravimas duoda atvirksčių rezultatą. Profesoriaus V. Piesliako žodžiais kalbant, ką reiškia „*turėjimas ir galėjimas žinoti*“ ir kaip ši aplinkybė, susijusi su kaltės forma ir turiniu, gali būti įrodinėjama, visiškai neaišku¹⁶. Tai pagrįsta pastaba. Pažymėtina, kad BK 189¹ straipsnyje nėra tiesioginės nuorodos į neatsargios kaltės galimumą, tai lyg ir turėtume daryti išvadą apie išskirtinai tyčinį nusikaltimo pobūdį. Kita vertus, dispozicijoje panaudoti tiek tyčiai būdingas požymis „*žinodamas*“, tiek neatsargumui (nerūpestingumui) – „*turėdamas ir galėdamas žinoti*“. Visa tai komplikuoja kaltės turinio nustatymą. Pamodeliavus galimus kaltės turinio variantus, gaunasi, kad tyčia reiškiasi kaip kaltininko suvokimas, jog jis turi nuosavybę į didesnę negu 500 MGL vertės turtą, žino, kad turtas įgytas iš neteisėtų pajamų, ir nori turėti tokį turtą. Tuo tarpu formuluotė „*turėdamas ir galėdamas žinoti*“ su tyčine kalte visiškai nesiderina, užtat, galima spėti, kad nusikaltimas gali būti padarytas ir dėl nerūpestingumo, t. y. nežinant, kad turtas įgytas iš neteisėtų pajamų. Vienintelė loginė prielaida, kaip taip gali būti, yra tai, kad ši formuluotė skirta trečiųjų asmenų, kuriems turtas perleistas, kaltei pagrįsti. Iš normos turinio išplaukia, kad tokiems asmenims pakanka nustatyti, jog jie turėjo ir galėjo žinoti, kad jiems perleistas turtas negalėjo būti įgytas iš teisėtų pajamų, pavyzdžiui, tėvai, kuriems sūnus perleido nekilnojamąjį turtą, gali būti apkaltinti neteisėtu praturtėjimu inkriminuojant jiems turėjimą ir galėjimą suprasti, kad sūnaus tarnybinis atlyginimas nepakankamas tokiam turtui įgyti. Tačiau ši prielaida, o kitaip normos paaiškinti nepavyksta, dar labiau sukomplikuoja situaciją. Išeitų, kad pirmiam turto įgijėjui, kuris tikėtina vertėsi nenustatyta nusikalstama veikla (ėmė kyšius ir pan.) būtina nustatyti tyčinę kalte, o tretiesiems asmenims, kurie net hipotetiškai su jokia nusikalstama veikla nesusiję, pakanka neatsargios kaltės. Šio autoriaus nuomone, toks normos traktavimas (o kaip kitaip ją traktuoti?) nėra legitimus, nes neatitinka baudžiamosios teisės paskirties, nerodo pakankamo kriminalizacijai *turto turėjimo* pavojingumo, neatitinka proporcingumo ir *ultima ratio* principų. Pats žodžių derinys „*neteisėtas praturtėjimas dėl neatsargumo*“ yra keistas ir abejonių keliantis. Darant prielaidą, kad šis nusikaltimas gali būti ir neatsargus, kyla klausimas, ar neatsargi kaltė iš viso galima formaliose (padarinių nereikalaujančiose) nusikalstamų veikų sudėtyse, nes BK 16 straipsnis neatsargumą griežtai sieja tik su nusikalstamais padariniais. Darant prielaidą, kad vis dėlto nusikaltimas yra tyčinis, formulė „*turėjo ir galėjo žinoti*“ yra visiškai netinkama. Tuomet subjektyvių nusikaltimo požymių apskritai neįmanoma paaiškinti, reiškia, ir inkriminuoti kaltininkui. Juk kaip įmanoma gintis nuo kaltinimo, jeigu nėra aišku, koks kaltės turinys turi būti įrodytas.

Literatūroje išsakytos abejonės ir dėl to, ar proporcinga numatyta galimybė bausti už „*turto turėjimą*“ laisvės atėmimu iki ketverių metų, taip pat taikyti išplėstinį turto konfiskavimą¹⁷.

16 Piesliakas, V., *supra* note 15.

17 Bikelis, S. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes*. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010, p. 16–17, 23.

Dėl visų šių niuansų galima prognozuoti labai sunkią BK 189¹ straipsnio taikymo praktiką. Manychiau, siekiant neteisėto praturtėjimo normą bent iš dalies sutaikyti su teisės principų reikalavimais, pirmiausia reikėtų pašalinti iš jos neatsargiai kaltei būdingus požymius „*turedamas ir galėdamas žinoti*“. Be to, būtina gerokai pakelti nepagrįstai turimo turto minimalią vertę, bent iki 1000 MGL (130 000 Lt).

3. Išplėstinio turto konfiskavimo modelio (BK 72³ str.) „jautrieji taškai“

Priminsiu, kad 2010 m. gruodžio 2 d. įstatymu kartu su neteisėto praturtėjimo kriminalizavimu įtvirtinta ir galimybė taikyti išplėstinį turto konfiskavimą. Šios teisinės priemonės esmę sudaro tai, kad konfiskuotas gali būti ne tik konkrečios nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas, bet ir toks kaltininkui priklausantis turtas, kurio sąsajos su jo nusikalstama veika nėra griežtai nustatytos. Taigi akivaizdi nuteistojo asmens teisėtų pajamų ir turimo turto vertės disproporcija ir teismo įsitikinimas, kad šis turtas gautas nusikalstamu būdu, leidžia šį turtą neatlygintinai paimti valstybės nuosavybėn. Šio įstatymo rengėjų deklaruojamas tikslas – Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtinti kompleksą priemonių, kurios leistų plačiau taikyti turto konfiskavimą, iš kaltininko paimti visą neteisėtai gautą turtą ir baudžiamojon atsakomybėn patraukti tokį turtą įgijusius ar padėjusius nuslėpti jo kilmę asmenis. Tuo siekiama sudaryti sąlygas korupcinius, turtinius, ekonominius, finansinius ir kitus savanaudiškus nusikaltimus padaryti ekonomiškai nenaudingus ir todėl mažiau patrauklius nusikalsti linkusiems asmenims, pakirsti pavienių asmenų ir nusikalstamų organizacijų potencialą daryti naujas nusikalstamas veikas, taip mažinti jų paplitimą ir valstybei bei visuomenei daromą žalą. Įstatymų pataisos argumentuotos ir buvusio turto konfiskavimo modelio neveiknumu¹⁸.

Tokios baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimo juridiniu pagrindu tapo 2005 m. vasario 24 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. Pabrėžtina, kad šis sprendimas sieja išplėstinio turto konfiskavimo taikymą su rimčiausiais transnacionaliniais nusikaltimais, kova su kuriais reglamentuota Europos teisėje: nusikalstamu susivienijimu, pinigų padirbinėjimu, pinigų plovimu, prekyba žmonėmis, nelegalios migracijos organizavimu, seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija, prekyba narkotikais, terorizmu. Kaip savotiškas saugiklis nuo neproporcingos represijos taikymo numatyta ir tai, kad nacionalinis teismas tokį turtą gali konfiskuoti tik tada, kai, remdamasis konkrečiais faktais, yra visiškai įsitikinęs, jis buvo įgytas iš šio nuteistojo asmens nusikalstamos veiklos (3 str. 2 d. C p.)¹⁹.

Lietuvoje išplėstinio turto konfiskavimo modelis įgyvendintas daug plačiau, šio straipsnio autoriaus nuomone, dėl inkriminavimo palengvinimo sąmoningai aukojant

18 Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2344, *supra* note 13.

19 Europos Sąjungos Tarybos 2005 m. vasario 24 d. pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-19]. <<http://eur-lex.europa.eu/>>.

proporcingumo principą. Tokią išvadą leidžia daryti keletas aspektų. Pirma, į išplėstinio turto konfiskavimo veikimo zoną patenka pernelyg platus nusikalstamų veikų skaičius: visi apysunkiai, sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai, iš kurių asmuo tik galėjo turėti turtinės naudos. Nėra įtvirtinta jokių nuostatų, susiejančių inkriminuojamą nusikaltimą su konfiskuotinu turtu arba kaip nors pabrėžiančių nusikalstamos veiklos tikėtiną tęstinį pobūdį. Formaliai žiūrint, galima situacija, kai nuteisus asmenį už mobilaus telefono išplėšimą iš rankų (tai apysunkis nusikaltimas – atviroji vagystė), iš jo bus konfiskuotas naujas automobilis, kurio įgijimo šis nesugebės pagrįsti pajamomis, nors, sveikai mąstant, vargu ar iš tokių vagysčių įmanoma sukaupti pinigų tokiam automobiliui.

Antra, pasirinktas teisėtomis pajamomis nepagrįsto turto vertės kriterijus (250 MGL), manytina, yra pernelyg menkas šiai represinei priemonei legitimizuoti. Priekaištas asmeniui, kad jis turi turto, kurio vertė 32 500 Lt didesnė nei priklauso pagal pajamas, neatrodo solidus. Autoriaus nuomone, racionaliau būtų iš viso nenurodyti tos minimalios ribos, nes tokiu atveju teismas galėtų laisviau vadovautis protingumo kriterijumi, taikyti išplėstinį turto konfiskavimą tik akivaizdžios disproporcijos atvejams. Dabar gi teismo dėmesys tarsi nukreiptas į 250 MGL skirtumo nustatymą.

Trečia, išplėstinio turto konfiskavimo modelis įtvirtina kaltininko šeimos narių ir kitų artimų giminaičių, kuriems buvo perleistas turtas, nesąžiningumo prezumpciją: iš jų turtas konfiskuojamas automatiškai, įrodinėti, kad jie žinojo apie jiems perleisto turto nusikalstamą kilmę arba bent galėjo žinoti, nereikia. Mokslinėje literatūroje apskritai abejojama, ar neproporcingai turimo turto konfiskavimas gali būti nukreiptas į trečiuosius asmenis²⁰, o pridėjus dar ir nebūtinumą įrodyti jų nesąžiningumą įgyjant turtą, represinis tokio konfiskavimo elementas tampa neribotas. Susidaro situacija, kai tam tikra prielaida, kad kaltininkas turtą įgijo iš nusikalstamos veiklos, perkeliama ir ant jo tėvų, vaikų, brolių, seserų, senelių ir pan. – kad šie taip pat kažkaip susiję su šia nusikalstama veikla. Teisinėje literatūroje, skirtoje išplėstiniam turto konfiskavimui, nurodoma, kad, turint galvoje Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, ES Tarybos 2005 m. pamatinio sprendimo logiką, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, taip pat užsienio šalių įstatymo pavyzdžius, nėra teisinių kliūčių nustatyti išplėstinį turto konfiskavimą su galimybe perkelti teisėtumo įrodinėjimo našta pačiam įtariamajam. Tačiau labai abejotina, ar yra legitimus toks įrodinėjimo naštos perkėlimas trečiajam asmeniui²¹.

Ketvirta, išplėstinio turto konfiskavimo modelis kartu su neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ str.) norma sudaro pernelyg žmogaus teisėms grėsmingą tandemą, kuris pranoksta bet kokias proporcingumo ribas bei sudaro prielaidas nepamatuotai represijai. Kitaip kalbant, neteisėto praturtėjimo norma užtikrina turto turėtojui nuteistojo statusą ir pagrindą manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu, o išplėstinio turto konfiskavimo norma leidžia jį konfiskuoti tiek iš jo paties, tiek iš giminaičių nesivarginant įrodinėti jų kaltumo ir nesąžiningumo. Tuo tarpu pati nusikalstama veika, iš kurios tas neproporcingas turtas tikėtina įgytas, iš viso dingsta iš teisinio vertinimo – ji lieka nenustatyta. Paprognuozuokime galimą situaciją. Štai, valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo

20 Piesliakas, V., *supra* note 15, p. 682.

21 Kavoliūnaitė, E. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2008, 1(59): 47–48.

(advokatas, notaras, antstolis, mokytojas, gydytojas ir t. t.) patenka į mokesčių inspekcijos „juoda“ sąrašą asmenų, kurie yra įtartinais turtingi. Padarius išvadą, kad tas asmuo gyvena ne pagal pajamas, be to, nustačius, kad jis buvo pasistatęs namą, kurį vėliau padovanojo savo sūnui, tėvas nuteisiamas pagal BK 189¹ straipsnį, o namas iš sūnaus (ir jos šeimos) turi būti konfiskuojamas neatsižvelgiant į tai, ar jis bent numanė apie tėvo reikalus, jo pajamų pakankamumą namui pasistatyti. Ir tai būtų dar palyginti švelnus variantas. Visiškai prognozuotinas ir sunkesnis baudžiamojo persekiojimo variantas, nes minėtas BK normų tandemas leidžia apkaltinti ir nuteisti už neteisėtą praturtėjimą ne tik tėvą, bet ir sūnų. Tam pakanka išvados, kad sūnus *galėjo ir turėjo žinoti*, kad tėvas namo pasistatyti iš legalių pajamų negalėjo. Gintis nuo formuluotės „*galėjo ir turėjo žinoti*“ labai sudėtinga, ypač artimam giminaičiui. Taigi sūnus praktiškai gali tapti nusikaltėliu vien dėl to, kad tėvas jam padovanojo namą. Ir tokio scenarijaus galimybė sąmoningai užprogramuota BK 189¹ ir 72³ straipsnių tandeme. Kaip į tai žiūrės teisminė valdžia, kol kas neaišku.

Suprantama, įstatymų rengėjai norėjo palengvinti minėtų normų taikymą, užtikrinti kovos su neteisėtomis pajamomis efektyvumą, kad paskelbtas karas neteisėtoms pajamoms nevirstų tik kalbomis, tačiau to kaina – padidėjusi rizika, kad šios represinės normos bus taikomos ne pagal paskirtį. Turint galvoje, kad pasitikėjimo teisėsaugos institucijų vadovais klausimai dažnai priklauso nuo laukiamų rezultatų, įskaitant pradėtų tyrimų ir nuteisimų statistiką, tikėtis „protingo“ naudojimosi šiomis normomis galėtų nebent didelis optimistas. Nereikia pamiršti ir to, kad minėtų BK normų sąveika labai palanki užsakomiesiems baudžiamiesiems procesams susidorojant su ekonominiais ar politiniais konkurentais arba bent kompromituojant juos. Juk bet kurioje išvadoje, kokios vertės turtą asmuo galėjo užgyventi iš teisėtų pajamų, o kokio – negalėjo, yra gana daug subjektyvumo. Taigi vien to, kad asmuo turtingas, remiantis BK 189¹ ir 72³ straipsnių tandemu, jau leidžia jį skųsti prokuratūrai ir reikalauti pradėti ikiteisminį tyrimą. Protingi įstatymai vis dėlto turi mažinti tokių scenarijų galimybes, bet ne sudaryti jiems palankių prielaidų.

4. Neturtinio kyšininkavimo koncepcija: ar atsakyta į esminį klausimą, koks blogis uždraustas?

Jau minėta, kad 2011 m. birželio 21 d. įstatymu BK 230 straipsnio 4 dalis buvo papildyta nuostata, kad kyšiu gali būti ne tik turtinė, bet ir asmeninė nauda. Šis papildymas buvo argumentuojamas tuo, kad valstybių grupės prieš korupciją (GRECO) ataskaitoje rekomenduojama baudžiamajame įstatyme vartojamą kyšio sąvoką išplėsti taip, kad ji aiškiai apimtų visų rūšių naudą (materialią ar nematerialią, turinčią aiškiai rinkos vertę ar ne) ir atitiktų 1999 m. sausio 27 d. Europos baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos vartojamą „*bet kokio nepagrįsto atlygio*“ sąvoką. Tarp argumentų už tokią pataisą buvo atkreiptas dėmesys, kad rinkos vertę galima priskirti ne visų rūšių kyšiams – kartais dėl jų unikalumo arba dėl to, kad jie naudos suteikia tik kyšio gavėjui jo asmeninėje situacijoje. Kaip tokio kyšio pavyzdžiai buvo paminėti kyšio gavėjui brangūs, bet

menkaverčiai daiktai (pavyzdžiui, šeimos nuotraukos), suteikiama protekcija, diplomai ir apdovanojimai, kurių rinkos vertės praktiškai neįmanoma nustatyti²². Šio straipsnio autoriaus nuomone, tokia argumentacija nesiderina nei su legalumo principu, be kita ko, reikalaujančiu maksimalaus nusikalstamos veikos požymių aprašymo tikslumo ir aiškumo (lot. *nullum crimen sine lege certa*)²³, nei su baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės paskirtimi. Vien pavyzdys dėl šeimos nuotraukos pripažinimo kyšiu daug pasako apie pataisos rengėjų požiūrį į baudžiamąją teisę.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad GRECO rekomendacija prilyginti kyšiu neturtinę naudą turėtų prasmę, jei tokia nauda būtų visiškai „pamiršta“ baudžiamųjų įstatymų. Tačiau Lietuvos įstatymuose asmeninės naudos gavimas buvo ir yra kriminalizuotas piktnaudžiavimo (BK 228 str. 2 d.) normoje. Minėtos pataisos rengėjų požiūriu, to nepakanka. Šis kriminalizavimo nepakankamumas įrodinėjamas štai tokiais argumentais: „*Siekiant įrodyti konkretų piktnaudžiavimo tarnyba atvejį, be valstybės tarnautojo gautos asmeninės naudos, papildomai būtina nustatyti ir didelę turtinę ar neturtinę žalą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui (kuri kyšininkavimo atveju retai kada yra padaroma), kuri yra piktnaudžiavimo tarnyba sudėties privalomas požymis, todėl pasitaiko atveju, kai kyšininkavimu įtariamas asmuo nėra nubaudžiamas nei pagal BK 225, nei pagal 228 straipsnį*“²⁴. Iš tokios argumentacijos išplaukia, kad prilyginus asmeninę naudą kyšiu norima išvengti papildomų rūpesčių įrodinėti būtina piktnaudžiavimo požymį – didelę žalą, reiškia, ir tinkamą padarytos veikos pavojingumą. Iš tiesų, kyšininkavimo normai taikyti nei pavojingumo, nei piktnaudžiavimo įgaliojimais įrodinėti nereikia, šiuo atveju nekyla ir atribojimo nuo drausminės atsakomybės problemos. Tačiau tokios įstatymų leidybos rezultatas yra tiesiog fantasmagorinis: nuo šiol nusikaltimu gali būti pripažintas siekimas gauti asmeninę naudą už teisėtus tarnybinius veiksmus ir nepiktnaudžiaujant tarnybine padėtimi. Nepagalvota, kad asmeninės naudos sąvoka be nuorodų į neteisėtumą ar piktnaudžiavimą praranda bet kokį negatyvumą. Pavyzdžiui, ir valstybės tarnautojui natūralu siekti geros asmeninės reputacijos visuomenėje, palaikyti gerus santykius su savo ir kitų institucijų vadovais, tikėtis kilti karjeros laiptais, tarnybinių komandiruočių metu pamatyti užsienio šalis ir pan. Taigi kriminalizacija neatsako į esminį klausimą – koks blogis uždraustas. Esant tokiai normai, atsiranda galimybė reikšti kaltinimus valstybės tarnautojui, kuris dėl darbo santykių gavo galimybę pasireklamuoti spaudoje, dalyvauti TV projekte, išvykti į užsienio komandiruotę. Net interviu davimas laikraščiu jau galėtų kelti įtarimų, ar iš to asmuo negauna asmeninės naudos. Įstatymo rengėjų aiškinamajame rašte „blogos“ asmeninės naudos pavyzdžiais įvardyta protekcija, diplomai ir apdovanojimai. Tačiau ar

22 Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2562 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 68¹ ir 68² straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto (2010 m. spalio 15 d. pateikė Remigijus Šimašius, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-20]. <<http://www3.lrs.lt/>>.

23 Drakšas, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 155.

24 Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2562, *supra* note 22.

iš tikrųjų šie dalykai yra tokie pavojingi, kad juos reikia kriminalizuoti? Pavyzdžiui, kuo pavojingas apdovanojimo ar kokio nors diplomo gavimas už teisėtus tarnybinius veiksmus, atsakyti neįmanoma. Pagaliau, ar visos protekcijos yra negatyvios? Ar įmanoma įsivaizduoti politinį gyvenimą be protekcijų, susitarimų, postų dalybų? Tarnybinė karjera juk irgi nėra visiškai robotizuota – kažkas kažką pastebi, gerai atsiliepia, rekomenduoja. Neturtinio kyšininkavimo koncepcija atrodo labai rizikinga ir dėl to, kad apima ne tik valstybinį, bet ir privatų sektorių, nes už kyšininkavimą atsako ne tik valstybės tarnautojai, bet ir jiems prilyginti asmenys, kurių ratas yra labai platus. Nereikia pamiršti, kad kriminalizuotas yra ne tik naudos priėmimas, bet ir vien tik pažadas jį priimti. Be to, dabar baustinas yra ir vien asmeninės naudos siūlymas valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui (BK 227 str.). Turint tokius įstatymus kiekvienas gali tapti nusikaltėliu.

Pastebėtina ir tai, kad, įtvirtinus neturtinio kyšio sampratą, tapo neaišku, kaip apskaičiuoti tokio kyšio dydį, nors be tokio apskaičiavimo tinkamai kvalifikuoti šios nusikalstamos veikos tiesiog neįmanoma. Matyt, įstatymo rengėjai daugiau galvojo apie GRECO rekomendacijos formalų, bet ne realų įgyvendinimą. Dėl visų šių aspektų, manytina, asmeninės naudos prilyginimas kyšiui, be jokių papildomų požymių, prieštarauja tiek legalumo principui baudžiamojoje teisėje (dėl pernelyg didelio abstraktumo), tiek kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) principui ir apskritai yra nekokybiškos įstatymų leidybos pavyzdys. Tačiau nereikia pamiršti, kad, kokie bebūtų baudžiamieji įstatymai nelogiški, jie virsta realiais baudžiamaisiais procesais prieš realius asmenis.

Padarius išvadą, kad neturtinio kyšininkavimo koncepcija vis dėlto reikalinga baudžiamajai teisei, reikėtų pagalvoti apie realesnį jos įgyvendinimą: pirma, toks kyšininkavimas turėtų būti išskirtas į atskirą nusikaltimo sudėtį, kuri nediferencijuotų atsakomybės pagal kyšio dydį; antra, toks kyšininkavimas turėtų būti siejamas tik su neteisėtu veikimu ar neveikimu vykdamas įgaliojimus.

5. Atsakomybės griežtinimas: ar pagalvota apie proporcijas?

2011 m. birželio 21 d. įstatymu buvo sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė už korupcinius nusikaltimus. Toks žingsnis motyvuojamas tuo, kad GRECO ataskaitoje rekomenduojama peržiūrėti sankcijas, padarant jas nuoseklesnes, taip pat kad jos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios²⁵. Pažymėta ir tai, kad Lietuvos ekspertai, nurodyti GRECO ataskaitoje, taip pat laikėsi pozicijos, kad korupcijos bylose skiriamos bausmės yra labai švelnios²⁶. Tačiau žiūrint, kaip buvo įgyvendintos šios rekomendacijos, matyti, kad proporcingumo reikalavimas buvo pamirštas, užtat nugalėjo atgrasymo postulatas, pagrįstas įsitikinimu, kad kuo bausmė griežtesnė, tuo didesnę atgrasantį poveikį ji daro potencialiems į korupciją linkusiems asmenims. Reikia pažymėti, kad toks

25 Veiksmingumas, proporcingumas ir atgrasantis pobūdis kaip esminiai bausmių nustatymo kriterijai nurodyti Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. sausio 27 d. priimtoje Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos (19 str.). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 23-853.

26 Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2562, *supra* note 22.

argumentas labiau tinka visuomenei raminti, siūsti ženklą, kad valstybei rūpi piliečių, nusivylusių korupcija, lūkesčiai ir pan., tačiau su realybe tai jokio ryšio neturi. Iš tikrųjų nei teorija, nei empiriniai tyrimai nepatvirtina atgrasymo idėjos veiksmingumo²⁷. Be to, besąlyginis rėmimasis bendrąja prevencija (atgrasymu) šiuolaikinėje įstatymo leidyboje kritikuotinas ne tik racionalumo, bet ir vertybiniu požiūriu, nes pati idėja grindžiama prielaida, kad visuomenę sudaro norintys, bet bijantys nusikalsti piliečiai. Užtat tenka sutikti su teigiančiais, kad liberaliai valstybinei santvarkai, grindžiamai pripažinimu ir atsakomybe, ši idėja, kaip pagrindinė, nelabai tinka²⁸. Dar blogiau, kai būtent valstybės tarnautojai įstatymo leidėjo traktuojami kaip potencialūs nusikaltėliai, kuriuos būtina atgrasyti. Vis dėlto, atsakomybės neišvengiamumas ir viešumas, nesąžiningo valdininko pašalinimas iš tarnybos, bet ne įkalinimas užtikrina patvarų poveikį visuomenei, kuris ir turi teisę vadintis bendrąja prevencija.

Kalbant apie bausmių griežtinimą, reikia atkreipti dėmesį, kad drastiškiausias to pavidalas yra priskyrimas tam tikros veikos sunkių nusikaltimų kategorijai – tam pakanka maksimalią bausmę pakelti iki septynerių metų laisvės atėmimo. Toks žingsnis smarkiai sumažina teismo galimybes sutaupyti represiją, nes sunkūs nusikaltimai nepatenka į bausmės vykdymo atidėjimo, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės institutų veikimo zoną. Matyt, to ir buvo siekiama priskiriant BK 225 straipsnio 2 dalyje numatytas kyšininkavimą bei BK 228 straipsnio 2 dalyje numatytą piktnaudžiavimą sunkių nusikaltimų kategorijai. Tačiau šių nusikalstamų veikų sudėtys suformuluotos taip, kad jų pavojingumas, nelygu kokios bylos aplinkybės, gali būti labai skirtingas. Pavyzdžiui, BK 225 straipsnio 2 dalyje numatyto kyšininkavimo padidėjusį pavojingumą rodo ne kyšio dydis, bet tai, kad jis imamas už neteisėtą tarnybinį veikimą ar neveikimą. Taigi už šį, dabar jau sunkų, nusikaltimą gali būti teisiamas tiek tas, kuris paima 30 000 Lt už labai svarbaus dokumento suklastojimą, tiek tas, kuris paima 150 Lt už tai, kad „nepastebėjo“ kokio nors smulkaus pažeidimo. Turėkime galvoje ir tai, kad kyšininkavimą sudaro ne vien tik kyšio priėmimas, bet ir pažadas, susitarimas jį priimti, reikalavimas kyšio bei provokavimas jį duoti. Taigi vien pažadas priimti kyšį už neteisėtą veiksma pagal įstatymą dabar baudžiamas iki septynerių metų laisvės atėmimo. Pridėjus dar ir tai, kad kyšis jau gali būti ir neturtinio pobūdžio, situacija pradeda panašėti į absurdą. Įsivaizduokime procesą, kai už sunkų kyšininkavimą bus teisiamas vaikų darželio direktorius dėl to, kad tik pažadėjo be eilės (neteisėtai) priimti kieno nors vaiką, jei tas apie jį gerai atsilieps „reikalingų“ žmonių rate.

Ne mažiau problemiška situacija susidarė ir dėl kvalifikuoto piktnaudžiavimo (BK 228 str. 2 d.) priskyrimo sunkių nusikaltimų kategorijai. Reikia priminti, kad piktnaudžiavimas tampa kvalifikuotas tais atvejais, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo siekia turtinės arba asmeninės naudos. Pagal įstatymo logiką šios aplinkybės sunkina teisinį vertinimą, o dabar jau sunkina labai smarkiai. Tai kelia rimtų abejonių.

27 Gavėnaitė, A. *Bausmės samprata ir funkcijos pozityvistinėje ir kritinėje kriminologijos tradicijose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, sociologija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 71, 104–174; Sakalauskas, G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasme. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2007, 2(20): 122–134.

28 Namavičius, J. Bausmės legitimavimas Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje. *Teisė*. 2007, 62: 75–76.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėčiai apskritai būdingas abstraktumas, jo, ko gero, visiškai išvengti neįmanoma. Normos abstraktumas pasireiškia tuo, kad ji nelabai konkrečiai atsako į esminį klausimą, kuo šis nusikaltimas skiriasi nuo drausminio nusižengimo. Pagal įstatymą nusikalstamą veikos pobūdį turėtų rodyti suformuluoti padariniai: didelė žala valstybei, Europos Sąjungai, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Tačiau spręsti, kokia žala didelė, o kokia – nėra didelė, palikta teismų praktikai, kuri savo ruožtu pateikia gana abstrakčius žalos didelio masto kriterijus: „*Didelės žalos požymis, būtinas baudžiamajai atsakomybei kilti, yra vertinamasis, todėl kiekvienu atveju nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, t. y. į žalos pobūdį, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos laiką, trukmę, kaltininko einamų pareigų svarbą ir pan. Sprendžiant klausimą, ar turtinė žala yra didelė, atsižvelgiama ne tik į žalos pinigines išraiškos dydį, bet ir į tai, kiek ji reikšminga tokią žalą patyrusiam asmeniui (pvz., nukentėjusiajam, kurio materialinė padėtis yra sunki, didelė žala pripažįstama ir tokia žala, kuri pagal jos pinigines išraiškas nėra didelė). Kitokio, t. y. neturtinio, pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo arba piktnaudžiaujant tarnyba dar ir kitos nusikalstamos veikos padarymo. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei*“²⁹. Šiai temai skirtoje mokslinėje literatūroje taip pat nuogaustaujama, kad visiems atvejams didelės žalos vertinimo kriterijų pateikti neįmanoma, todėl šis klausimas paliktinas teismui³⁰, kad šis požymis aiškintinas naudojant kokybinį kriterijų ir sietinas su konstitucinių ir kitų įstatymų garantuotų teisių ir laisvių varžymu³¹. Įstatymo abstraktumas visad veda į vertinimo subjektyvumą, todėl, net ir esant smulkiam tarnybiniam pažeidimui, asmenį įmanoma apkaltinti nusikalstamu piktnaudžiavimu. Pakanka aprašyti, kaip smarkiai nukentėjo institucijos prestižas, valstybės tarnybos autoritetas, buvo pažemintas pareigūno vardas ir pan. Todėl dažnai tokio pobūdžio bylose prognozuoti teismo proceso baigtį, ar pavyks prokurorui pagrįsti nusikalstamą, o kaltinamajam – drausminį pažeidimo pobūdį, beveik neįmanoma. Teismai, sprenddami didelės žalos buvimo ar nebuvimo klausimą, tiesiog priversti remtis papildomais iš teisės principų išplaukiančiais kriterijais: pakankamu/nepakankamu pavojingumu laipsniu, drausminės atsakomybės veiksmingumu atstatant pažeistą teisinę tvarką, baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės postulatu. Ir štai ant tokio „slidaus“ pamato dar sukonstruota kvalifikuota nusikalstamo piktnaudžiavimo sudėtis, kuri taip išaukština turtinės ar asmeninės naudos siekimo pavojingumą, kad traktuoja tai kaip sunkų nusikaltimą. Tačiau nepagalvota, kad siekiamos turtinės naudos vertė gali būti kad ir 10 Lt, o asmeninės naudos sąvoka yra to-

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga, 29 punktą. *Teismų praktika*. 2007, 26.

30 Girdenis, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*. 2006, 7(85): 106.

31 Pakštaitis, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*. 2006, 7(85): 100.

kia abstrakti, kad prie jos įmanoma „pritepti“ bet kokius žmogaus motyvus. Sudėtinga net sugalvoti tokio piktnaudžiavimo pavyzdį, kai nebūtų įmanoma inkriminuoti siekimo gauti naudos. Jei nėra jokios naudos, kam tada iš viso asmeniui piktnaudžiauti tarnybine padėtimi? Įsivaizduokime procesą dėl valstybės tarnautojo piktnaudžiavimo gaunant 10 Lt vertės turtinę naudą, kai įstatymas tai traktuoja kaip sunkų nusikaltimą. Taigi tokia įstatymo leidyba perkelia savo uždavinius teisės taikytojui, kuris ir turi susigaudyti, kas iš tiesų pavojinga, o kas – nelabai, o visuomenės karštai trokšamas teisingumas tampa visiškai priklausomas nuo sunkiai prognozuojamo subjektyvaus vertinimo. Kartu užprogramuojama ir perteklinės baudžiamosios represijos rizika, kai asmuo griežtai nubaudžiamas ne dėl padarytos veikos didesnio pavojingumo, bet dėl bendrosios prevencijos (atgrasymo) iliuzijos.

Išvados

Baudžiamųjų įstatymų leidyboje reiškiasi rizikinga tendencija, kai, siekiant efektyviau kovoti su neteisėtomis pajamomis ir korupcija, stengiamasi palengvinti kaltinimo institucijoms inkriminavimo ir įrodinėjimo našta, tam tikslui „aukojant“ pamatinius baudžiamosios teisės principus bei paliekant erdvę vykdyti beprasmius baudžiamuosius procesus dėl nepakankamo pavojingumo veikų, taikyti neproporcingą represiją nusikaltusiems.

Dažna nauja ar atitinkamai pakeista BK norma, skirta kriminalizuoti ir bausti veikas, susijusias su korupcija ir neteisėtomis pajamomis, balansuoja ties nelegitimumo riba. Pirmiausia tai pasakytina apie neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ str.) ir neturtinio kyšininkavimo (BK 230 str. 4 d.) kriminalizavimo būdą, kuris akivaizdžiai stokoja teisinio aiškumo, kertasi su legalumo ir kaltės principais bei neatitinka baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) postulato.

Įtvirtinant išplėstinio turto konfiskavimo modelį, taip pat priskiriant sunkių nusikaltimų kategorijai BK 225 straipsnio 2 dalyje numatytą kyšininkavimą bei BK 228 straipsnio 2 dalyje numatytą piktnaudžiavimą, nesilaikyta proporcingumo principo ir represijos taupymo nuostatos.

Literatūra

Abramavičius, A., et. al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius, 1996.

Abramavičius, A.; Jarašiūnas, E. Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*. 2004, 53.

Abramavičius, A.; Mickevičius, D.; Švedas, G. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005.

Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2344 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72³ ir 189¹ straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 91, 94 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 168¹ straipsniu įstatymo projektų (2010 m. rugpjūčio 26 d. pateikė Lietuvos Respub-

- likos Prezidentas) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-20]. <<http://www3.lrs.lt>>.
- Aiškinamasis raštas Nr. XIP-2562 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 68¹ ir 68² straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto (2010 m. spalio 15 d. pateikė Remigijus Šimašius, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-20]. <<http://www3.lrs.lt/>>.
- Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamajame teisėje. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
- Bikelis, S. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės*. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010.
- Christie, N. Crime Control as Drama. *Journal of Law and Society*. Cardiff University, 1986, 13(1).
- Drakšas, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
- Dubber, M. D. Theories of Crime and Punishment in German Criminal Law. *The American Journal of Comparative Law*. 2005, 53(3).
- Europos Sąjungos Tarybos 2005 m. vasario 24 d. pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-19]. <<http://eur-lex.europa.eu/>>.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. sausio 27 d. priimta Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 23-853.
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 29 d. rekomendacija Nr. R(92)17 dėl nuoseklumo skiriant bausmes. Priedas, punktas B 5a; Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacija Nr. R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo bei kalinių skaičiaus augimo. Priedas, punktas 1.1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-25]. <<https://wcd.coe.int/>>.
- Gavėnaitė, A. *Bausmės samprata ir funkcijos pozityvistinėje ir kritinėje kriminologijos tradicijose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, sociologija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
- Girdenis, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*. 2006, 7(85).
- Jareborg, N. Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio). *Ohio State Journal Of Criminal Law*. 2004, 2.
- Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 136-514.
- Justickis, V. *Kriminologija. I dalis*. Vilnius, 2001.
- Kavoliūnaitė, E. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*. 2008, 1(59).
- Kūris, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*. 2009, 2(116).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose byloje (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*. 2007, 26.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl nepilnamečių asmenų grupės padaryto nusikaltimo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 104-2644.

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 109-3004.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 105-3318.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas „Dėl vairuotojo pažymėjimo negražinimo kaip administracinės teisenos užtikrinimo priemonės (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 85-2977.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 57-2552.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl valstybės tarnybos (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708; 2004, Nr. 186.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl ATPK atitikties Konstitucijai (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 134-4819.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskųsti prokuroro nutarimą (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl teis-
- mų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl kai kurių Baudžiamojo kodekso nuostatų, reglamentuojančių juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 69-2798.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas „Dėl nacionalinio investuotojo steigimo teisėtumo (sutrump. pavad.)“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-988.
- Minkkinen, P. „If Taken in Earnest“: Criminal Law Doctrine and the Last Resort. *The Howard Journal*. 2006, 45(5).
- Namavičius, J. Bausmės legitimavimas Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje. *Teisė*. 2007, 62.
- Naucke, W. Interpretation and Analogy in Criminal Law. *Brigham Young University Law Review*. 1986.
- Pakštaitis, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*. 2006, 7(85).
- Pavilonis, V. Baudžiamosios politikos pagrindai. *Justitia*. 1996, 3.
- Piesliakas, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*. 2011, 18(2).
- Pikelis, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
- Sakalauskas, G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasme. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2007, 2(20).
- Schünemann, B. The System of Criminal Wrongs: The Concept of Legal Goods and Victim-based Jurisprudence as a Bridge between the General and Special Parts of the Criminal Code. *Buffalo Criminal Law Review*. 2004, 7.
- Švedas, G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, 2006.

CRIMINAL LEGISLATION AGAINST ILLEGAL INCOME AND CORRUPTION: BETWEEN GOOD INTENTIONS AND LEGITIMACY

Oleg Fedosiuk

Mykolas Romeris University, Lithuania

***Summary.** Recently (2010–2011) new criminal legislation to combat illegal income and corruption was passed and publicly discussed in Lithuania. Within the list of the new legal measures, special attention should be paid to criminalisation of illicit enrichment, establishment of a model of extended property confiscation, reinforcement of responsibility for corruption-related offenses, a provision that not only property but also personal benefits may constitute a bribe. It can be seen from the explanatory letters attached to the draft laws and the political debate that the new regulation is expected to achieve decisive breakthrough in the fight against corruption and illegal income. However, without any doubt as to the necessity to fight against those social evils, the author presents critical evaluation of the reform by applying the test of principles of criminal law, legal language and practical effectiveness. By making critical conclusions that the new criminal legislation deliberately lightens the prosecution's goal of incrimination and the burden of proof, the author warns about the purposive instrumental nature of the new laws, which are balancing on the threshold of legitimacy. In the article the author reveals crucial shortcomings of the new legislation: in some aspects it lacks legal certainty, in other aspects it ignores the principles of guilt, presumption of innocence and proportionality as well as the conception of criminal law as a last resort (ultima ratio). As a result, the new legal means against illegal income and corruption leave space for applying inadequate repression beyond their intended purpose, in addition, they criminalise human conduct that is insufficiently dangerous and create preconditions for senseless criminal prosecutions and violation of human rights.*

***Keywords:** principles of criminal law, legitimacy of criminal legislation, illicit enrichment, extended confiscation of property, bribery, abuse of office.*

Oleg Fedosiuk, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamosios teisės normų aiškinimo, taikymo bei tobulinimo problemos.

Oleg Fedosiuk, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Professor. Research interests: issues of interpretation, application and development of criminal law.

